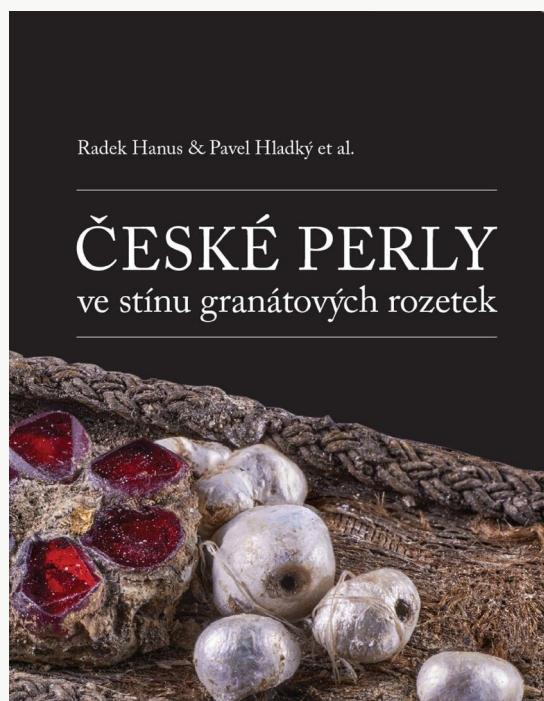

Radek Hanus, Pavel Hladký a kol. České perly ve stínu granátových rozetek

Martin Čechura

Rozsahem nevelkou, ale obsahově zajímavou a podnětnou publikaci vydalo Muzeum hlavního města Prahy. Její obsah je z převážné části dílem gemologa Radka Hanuse, specialisty na výzkum českých granátů, a Pavla Hladkého. Osvědčená autorská dvojice přizvala k práci na knize několik dalších specialistů: Lenku Kutmanovou, restaurátorku Muzea hlavního města Prahy, Nikolu Medovou z katedry rozvojových a enviromentálních studií Univerzity Palackého v Olomouci, Kamila Součka a Lucii Georgiou z Ústavu geoniky AV ČR a Tomáše Trojka z katedry dozimetrie a aplikace ionizujícího záření ČVUT v Praze.

Impulzem pro vznik publikace byl archeologický nález pohřební porty, ke kterému došlo v roce 2006 při záchranném výzkumu v rajském dvoře augustiniánského kláštera u kostela sv. Tomáše v Praze pod vedením Jarmily Čihákové (NPÚ Praha). Dochovaná část pohřební porty byla zdobená ornamenty, tvořenými kombinací říčních perel a českých granátů. Podnětem pro detailní výzkum artefaktu byl neobvyklý, archaický výbrus granátů, který kontrastoval s předpokládanou datací porty (16.–17. století). Typologický rozbor artefaktu nemohl poskytnout spolehlivé výsledky, protože u votivních předmětů tohoto typu bylo běžné využívat části starší výzdoby a druhotně je aplikovat na nové či opravované artefakty. Rozbor samotných granátů také neumožnil upřesnění chronologie, a tak byla pozornost obrácena k dosud opomíjené šperkařské surovině: říční perle.

Praha: Muzeum hl. města Prahy 2024
106 stran
ISBN: 978-80-87828-78-6
[web](#)

Struktura samotné knihy je poměrně logická. Po snad až příliš stručném a v mnoha ohledech zjednodušujícím úvodu věnovaném problematice votivních darů a devocionálií (s. 9–10) následuje popis porty od sv. Tomáše a dalších osmi předmětů z českých a jednoho ze zahraničních sbírek, které spojuje využití drobných rozetek tvořených českými granáty, ve většině případů z oblasti Českého středohoří.

Popis jednotlivých předmětů je poměrně nevyrovnaný. Hlavní pozornost je věnována samotným granátům, minimální pozornost pak dalším materiálům, technologii výroby nebo umělecko-historickému zhodnocení. Zejména s ohledem na v úvodu deklarovanou možnost sekundárního použití výzdobných prvků by právě tato otázka mohla být velmi důležitá; čtenář je tak ponechán nejistotě, zda jsou granátové rozetky původní, nebo zda příslušná analýza nebyla prováděna. Většina zmíněných předmětů má souvislost s pohřebním ritem, s výjimkou relikviářů a monstrance z pražské Lorety, dalmatiky ze sbírek Uměleckoprůmyslového musea v Praze a korunky pro sošku Jezulátka, pocházející z kláštera bosých karmelitánek sv. Josefa na Hradčanech a odprodané společně s vlastní soškou a dalším příslušenstvím v roce 2019 Muzeu hlavního města Prahy. Druhá část knihy (s. 41–70) je věnována problematice původu, zpracování a využití sladkovodních perel v Čechách. V úvodních podkapitolách je popsán životní cyklus perlorodky říční a okolnosti vzniku perel. Zde jsou vyvráceny některé často tradované omyly. K nejčastějším patří představa, že hlavní příčinou vzniku perly je vniknutí zrnka písku do lastury. Ve skutečnosti je vznik perly způsoben přítomností parazita nebo vniknutím drobné nečistoty. V některých případech se může jednat i o patologickou změnu pláště perlorodky. Dále jsou obsáhle představeny hlavní oblasti výskytu (Vltava, Otava, velmi stručně pak Bavorsko, Sasko, Rakousko a Slezsko) a historie včetně popisu pramenů o výskytu a lovení perel v Čechách. Tato část je velmi zajímavá, není však založena na samostatném studiu pramenů, ale čerpá ze starší literatury, především z prací Václava Dyka. (Nejčastěji citovanou prací je monografie *České perly: život, ochrana a národohospodářský význam perlorodek* z roku 1947, případně kniha Josefa V. Hory *Otavské perly a chov perlorodky říční*, dle různých pramenů z r. 1900). V závěru této části je připojena tabulka shrnující gemologické vlastnosti říčních perel nebo návod na péči o perly a šperky z nich vyrobené. Řadě důležitých informací se text nevěnuje – přestože na několika fotografiích je vyobrazen háček na otevírání lastur, chybí popis způsobů šetrného (a nešetrného) otevírání lastur. Jen okrajově je zmíněn umělý chov perlorodek v Horažďovicích.

Závěrečná část knihy (s. 70–89) je věnována přírodovědným analýzám vzorků perel z pohřební porty od kostela sv. Tomáše, s podrobným popisem použitých metod. Provedena byla především rentgenová mikrotomografie. Ta přinesla podrobnou dokumentaci perel v řezech (celkem 3 141 projekcí). Působivé snímky povrchu i vnitřní struktury však nebyly analyticky nijak využity, a představují tak sice kvalitní, na první pohled však samoúčelnou dokumentaci. Mnohem cennější výsledky tak přineslo až

radiokarbonové datování ^{14}C . Datování poskytlo kalibrovaná data v intervalu 1212–1270 AD s pravděpodobností na úrovni 95 %; v tomto rozmezí tedy vznikla studovaná perla. Až dosud se autoři pohybovali v rámci obvyklé vědecké metodiky, pod vlivem získaného data se však doslova utrhli ze řetězu. V závěru (s. 90) už zcela otevřeně nejenže datují nikoliv vznik perly, ale její použití ve šperku do 13. století, ale zcela nepodloženě toto datum vztahují i na výrobu granátových rozetek, a stáří porty, která ničím nevybočuje z běžné barokní produkce, tak odhadují na 800 let! A nedosti na tom, bez jakékoliv analýzy pak do stejného období datují i čelenku z dětského hrobu (v dřevěné rakvi) u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Ivančicích! Zcela chybí základní kritické hodnocení vypovídacích možností těchto dat a varianty interpretace. Jako laik se zájmem o problematiku se musím ptát přinejmenším na tyto otázky – ovlivňuje přítomnost perly délku života? Jak dlouho po uhynutí perlorodky lze vyjmout lasturu (nebo po jaké době dojde k rozpadu lastury)? Jak vypadal obchod se surovinou – bylo možné koupit jako surovinu několik set let staré perly? A tak podobně. V souvislosti s úvodní kapitolou, ve které se řeší původ granátů, se logicky nabízí otázka, zda a jak lze určit geografický původ perel. A v neposlední řadě autoři nedokládají způsob, jak určili, že se vsutku jedná o perly české provenience, a nikoliv importované perly mořské, případně říční perly z jiných oblastí, např. z Asie. Pro poznání výrobního procesu a využívání perel v sakrálním umění jsou přitom tyto informace zásadní.

K poznání technologického procesu výroby granátových rozetek přispěla rentgenofluorescenční analýza rozetky korunky Jezulátka od bosých karmelitánek. Lůžko, do kterého jsou zasazeny broušené granáty, je vyrobeno z olova. Střed šestigranátových kytiček je ze zlata s příměsí rtuti; středy vícečetných kytiček jsou stříbrné. Podobného složení je i rozetka z porty od sv. Tomáše – lůžko je z olova, střed kytičky je zlatý.

Na závěr knihy je připojeno resumé v češtině, angličtině, italštině a němčině, a seznam literatury. Ten je poměrně neobvykle rozdělen na dvě části: Seznam literatury použité v textu, a Literatura týkající se českých říčních perel. Vzhledem k absenci novější literatury věnované zpracování perel je tento přístup na místě; o to více zamrzí, že některé klíčové práce (např. Hora 1900, Němec 1947), které jsou uvedeny v seznamu použité literatury, v druhé části bibliografické přílohy chybí. Naopak některé práce (V. Dyk) jsou uvedeny v obou seznamech. Funkce seznamu jako přehledu literatur k tématu tak neplní svou funkci. Práce s literaturou je ostatně nedůsledná v celém textu – v seznamu literatury tak vůbec nejsou uvedeny práce o výsledcích archeologického výzkumu (Čiháková 2012, Šovar et al. 2020) a některé obecné a historické práce (Mareš 1924, Obec Pohled 2024??, Rupp 1995). Autoři čerpají téměř výhradně ze starší české literatury a prakticky nevyužívají četné zahraniční zdroje. Zasazení zjištěných poznatků do obecného a evropského kontextu tak zůstává důležitým úkolem do budoucna. Více pozornosti by si zasloužila i stylistika textu – některé formulace působí (z jazykového pohledu) neobratně, případně naivně.

Autoři předložili čtenářům zajímavou, graficky vkusně provedenou knihu, která otevírá důležité a dosud jen okrajově zpracované téma. Pomineme-li trapný lapsus v závěru knihy ohledně datování zkoumaných artefaktů, nabízí kniha řadu cenných postřehů a především inspirací, vyzývajících k dalším výzkumům.